

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
Кафедра економічної і соціальної географії

Декан географічного факультету

Біланюк В. І.

“ _____ ” _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.02 Теорія і методологія географічної науки
(наукові аспекти)

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань 10 Природничі науки

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 106 (Географія)

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Географічний факультет

(назва інституту, факультету, відділення)

Робоча програма «**Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)**» для студентів
(назва навчальної дисципліни)
за галуззю знань **10 Природничі науки**, спеціальністю **106 Географія**.
„ 21” червня, 2017 року. 18 с.

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання):
Влах Мирослава Романівна,
доцент кафедри економічної і соціальної географії,
кандидат географічних наук,
доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри (предметної комісії)
економічної і соціальної географії

Протокол № 15 .від “ 24 ” травня 2017 року

Завідувач кафедри (циклової, предметної комісії) *економічної і соціальної географії*

_____ (підпис) _____ проф. О. І. Шаблій
(прізвище та ініціали)
“08” червня 2017 року

Схвалено *Вченою Радою географічного факультету*

Протокол № 5 .від “21” червня 2017 року

“ 22 ” червня 2017 року Голова _____ доц. В. І. Біланюк
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Витяг з робочої програми навчальної дисципліни
«Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: денна форма – 4,5 заочна форма – 4,0	Галузь знань <i>10 Природничі науки</i> (шифр, назва)	<i>Нормативна навчальна дисципліна</i>	
Модулів – 1	Напрямок — (шифр, назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування) <i>106 Географія</i>	1-й	1-й
Курсова робота – відсутня		Семестр	
Загальна кількість годин: денна форма – 135 заочна форма – 120		1-й	1-й, 2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3,0 самостійної роботи студента – 5,4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>магістр</i>	32 год.	18 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	8 год.
		Лабораторні	
		—	—
		Самостійна робота	
		64 год.	71 год.
		ІНДЗ: 23 год.	
Вид контролю: <i>іспит</i>			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить : денна форма — 0,5 год.; заочна форма — 0,2 год.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Теорія і методологія географічної науки (наукові аспекти)» є систематизація й узагальнення студентами знання теорій, концепцій, законів, закономірностей, головних категорій географічної науки; ознайомлення зі сучасною літературою щодо теоретичних і методологічних проблем географічної науки.

Завдання:

Завдання навчальної дисципліни:

- формування у магістрів-географів цілісної картини з теоретико-методологічних напрацювань географії;
- ознайомлення студентів з історією зародження та еволюцією провідних теорій і методології географії;
- розкриття зв'язку географії із природничими, суспільними і технічними науками;
- популяризація внеску географії у розвиток теоретичних і практичних напрацювань наук про Землю і дотичних до них наук;
- ознайомлення студентів із тематикою наукових пошуків і представниками провідних географічних шкіл і центрів наукових досліджень України та світу;
- обґрунтування доцільності розширення географічних пошуків у XXI ст.

Унаслідок вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- об'єкту і предмету сутність географічної науки;
- головні загальнонаукові, загальногеографічні, природничо- та суспільно-географічні учення, теорії, концепції, гіпотези, категорії;
- сутність загальногеографічних, природничо- та суспільно-географічних законів і закономірностей;
- головні теоретико-методологічні проблеми географічної науки;
- систему методів географічних досліджень;
- новітні напрямки розвитку природничої та суспільної географії;

вміти:

- визначати місце географії у загальній системі наук і системі наук про Землю;
- аналізувати чинні схеми класифікації географічної науки;
- розкривати обсяг і зміст фундаментальних понять (категорій) географічної науки, значення поняттєво-термінологічних систем для засвоєння теорії і методології географічної науки;
- аналізувати досягнення географічної науки;
- використовувати набуті знання у вирішенні прикладних проблем;

володіти:

- компетенцією коректного використання компонент наукового знання (учення, теорія, концепція та ін.) при розкритті теоретико-методологічних і прикладних аспектів розвитку географічної науки, здійсненні власних наукових пошуків;
- поняттєво-категоріальною системою наукового пізнання;
- базовими знаннями із фундаментальних положень географічної науки в обсязі, необхідному для здійснення індивідуальних наукових досліджень.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Наукознавчі засади навчальної дисципліни

«Теорія і методологія географії (наукові аспекти)»

Тема 1. **ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

«ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ (НАУКОВІ АСПЕКТИ)»

Полісемантичний характер поняття географія: *наука, навчальна дисципліна, розміщення об'єктів у просторі, культура*. Поняття *лейтмотиви географії*.

Завдання навчальної дисципліни

- ознайомити студентів із еволюцією та сучасним станом розвитку теорії і методології географічної науки, формуванням цілісної картини її теоретико-методологічних напрацювань;
- розкрити зв'язок географії із природничими, суспільними, гуманітарними, формальними і технічними науками;
- здійснити термінологічний аналіз головних категорій географічної науки;

- ознайомити студентів із напрямками наукових досліджень провідних географічних шкіл і центрів України і світу; популяризувати внесок географії у розвиток теоретичних і практичних напрацювань природничих і суспільних наук.

Філософські засади навчальної дисципліни. Сутність понять гносеологія, епістемологія, когнітологія, доксологія, методологія наукового пізнання, парадигма.

Головні концепти географічної науки, їхня сучасна інтерпретація: геопростір, геочас, гео-часопростір.

Тема 2. ГОЛОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОГО НАУКОЗНАВСТВА

Пізнання як процес руху людської думки від незнання до знання.

Позанаукові форми пізнання (міф, релігія, мистецтво, мораль та ін.).

Об'єкт і предмет наукового пізнання. Виділення трьох груп об'єктів дослідження у сучасній науці: емпіричні і абстрактні, ідеалізовані і конструктивні, віртуальні. Суб'єктивний та історичний характер предмета науки.

Наукова картина світу. *Географічна картина світу.*

Сутність і функції науки. Співвідношення понять *наука* і *науковий напрямок*.

Типологія науки. Філософські основи класичної, некласичної та постнекласичної науки.

Головні концепції розвитку науки: концепція екстерналізму, концепція інтерналізму, діалектична концепція, концепція комулятивізму, концепція фальсифікаціонізму, концепція наукових революцій, концепція конкурентних науково-дослідних програм, концепція епістемологічного анархізму.

Головні тенденції сучасного розвитку науки: трансформація, трансдисциплінарність, технізація, екологізація, аксіологізація, комерціалізація, англіканізація, деформація.

Тема 3. СУБ'ЄКТ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Поняття суб'єкта наукового пізнання. Роль особи у розвитку науки (науковець/дослідник, науковий лідер).

Поняття наукової еліти, наукової школи, неформальних наукових колективів

Вплив академічного середовища на розвиток суспільства та відповідальність за цей вплив.

Посилення нерівності доступу до знань (ефект Матфея), пластичність знань, етика вільного доступу до знань.

Організаційна структура науки як сукупність і взаємозв'язок суб'єктів господарювання, що реалізують діяльність у сфері наукових досліджень та розробок, здійснюють фінансування наукових досліджень, їхній моніторинг і координацію. Відмінності організаційної структури «західної» науки і науки в пострадянських країнах.

Наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань. Наукова категоричність і науковий плюралізм.

Криза науки як відсутність дієвих парадигм/учень, що дали б змогу розв'язати глобальні проблеми людства та сформуванню об'єктивну картину реального світу.

Подолання кризи освіти і науки шляхом впровадження моделі «викладання через дослідження».

Точкові форми наукової діяльності (наукові центри, інноваційні інкубатори), ареальні форми наукової діяльності (технопарки, технополіси, інноваційні кластери, інноваційні габи), регіональні форми (наукові регіони), мережеві форми наукової діяльності (соціальні наукові мережі, Грід-мережі).

Тема 4. МЕТОДИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Принципи і методи наукового дослідження. Залежність істинності отриманого знання від якості методу. Вимоги до методів дослідження. Проблема класифікації методів наукового пізнання.

Система методів землезнавства та фізичної географії (М. Багров, В. Боков, І. Черваньов, 2000).

Групи методів суспільної географії (О. Шаблій, 1985; 2003; 2012; Кн. 1, 2015).

Сутність і загальнонаукове значення геометоду. Роль геометоду в негеографічних природничих і суспільних науках (геологія, біологія, медицина, демографія, соціологія, політологія, лінгвістика та ін.).

Поняття наукової мови як знакового інструментарію створення теоретичного знання, так і продукту наукової діяльності та засобу наукового спілкування.

Науковий текст, головні його характеристики.

Тема 5. СИСТЕМА НАУКОВОГО ЗНАННЯ

Наукове знання як система знань про закони природи, суспільства, мислення. Співвідношення істини, знання, віри в епістемології. Науковий факт.

Критерії науковості знання: об'єктивність, системність, практична націленість, орієнтація на передбачення, суворота доказовість, обґрунтованість і достовірність результатів.

Принцип верифікації. Принцип фальсифікації, або спростовуваності у науковому пізнанні.

Загальні закономірності розвитку наукового знання.

Прості компоненти наукового знання (поняття, судження, умовиводи терміни, категорії), складні компоненти наукового знання (проблеми, ідеї, гіпотези, концепції, теорії, учення) як засоби логічної формалізації пізнання.

Аксиома, науковий закон, закономірність.

Змістовий модуль 2

Теоретико-методологічні аспекти географічної науки

Тема 6. ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Місце географії у загальній системі наук на змістовному перетині природничих, суспільних, гуманітарних, формальних і технічних наук.

Еволюція змісту загального об'єкта дослідження географічної науки.

Синонімія, змістовна і термінологічна неузгодженість понять на означення загального, межового об'єкта географічної науки.

Співвідношення понять на означення загального об'єкта географічної науки (хронологічний порядок): поверхня Землі (С. Рудницький, 1905), фізико-географічна оболонка (А. Григорьев, 1937), географічна оболонка (П. Броунов, 1910; А. Григорьев, 1960; С. Калесник, 1970; Ф. Мильков, 1990; В. Преображенский, 1990; М. Пістун, 1996; О. Шаблій, 2003; М. Голубчик и др., 2005), глобастема (В. Андрейчук, 2009), ноосфера (В. Вернадський, 1944; Т. де Шарден, 1955), ландшафтна сфера Землі (Ю. Ефремов, 1950, 1959; Ф. Мильков, 1967, 1970, 1990), географічна сфера (Д. Арманд, 1957), геосфера (Э. Алаев, 1983), географічне середовище (В. Анучин, 1960; Н. Гвоздецкий, 1979; Н. Мукитанов, 1979; Э. Алаев, 1983; М. Пістун, 1996; С. Мороз, В. Онопрієнко, С. Бортник, 1997; М. Паламарчук, О. Паламарчук, 1998), геосередовище (А. Гудзевич, 2014), географічний простір (М. Ермолаев, 1967, 1969; С. Калесник, 1970), геопростір (А. Смирнов, 1971), ландшафтна оболонка (С. Калесник, 1970; И. Шукин, 1980; М. Паламарчук, О. Паламарчук, 1998; О. Топчієв, 2009, 2016), геOVERSUM (Э. Алаев, 1983), глобастема (В. Андрейчук, 2009), Земна планетарна система (К. Маца, 2011).

співвідношення геосферичного, ландшафтного, системного, середовищного, ноосферного підходів до трактування загального об'єкта географічної науки.

Предмет дослідження географічної науки — просторова (територіальна, геоторіальна) організація географічної оболонки, чинники її становлення, організації, функціонування та розвитку.

Тема 7. СТРУКТУРА СИСТЕМИ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ

Поняття про межі наук і наукових дисциплін. Паралельне зміщення меж окремих наук. Поняття «сходинок наук» (О. Конт) як образне уявлення ієрархії головних наук при їхній класифікації (математика, фізика, хімія, біологія, соціологія).

Класифікація науки за Аристотелем, Ф. Беконом, А. де Сен-Сімоном.

Диференціація та інтеграція (внутрішня і зовнішня) наукового географічного пізнання.

Проблема монізму географічної науки — концепції єдиної географії як системи природничо- і суспільно-географічних знань. Види монізму географічної науки: об'єктний (єдиний тип загальний об'єкт науки — географічна оболонка/ноосфера), генетичний (зародження географічної науки у рамках єдиної нерозчленованої натурфілософії античного часу), функціональний (дослідження проблеми взаємодії природи і суспільства на різних методологічних засадах).

Гносеологічний дуалізм географії, що містить підсистему природничої географії та підсистему суспільної географії.

Проблема єдності географічної науки (єдина географія, дві географії, система географічних наук, цілісність географії).

Ієрархія географічних наук за Е. Алаєвим (система, сімейство, комплекс, галузь, розділ, напрямок тощо) та доцільність її сучасного використання.

Принципи і підходи до класифікації географічних наук: *історико-генетичний, структурно-компонентний, функціональний, діяльнісний, системний, процесний, методичний, за ступенем змістовності наукового пізнання.*

Класифікація географічних наук за С. Рудницьким (1905), Н. Феннеманом (1919), С. Калесніком (1970), П. Гагетом (1979), С. Ниммик (1984), Л. Абрамовим (1993), Л. Шевчук (1997), В. Максаковським (1998), Г. де Блієм і П. Муллером (2002), Ю. Поросьонковим (2005), Дж. Гоббсом (2006), М. Підвірним (2006), Л. Зеленською (2011), Ю. Шуйським (2013), А. Новіковим (2014).

Концепція географічної форми руху матерії (В. Лямін) та її сучасна інтерпретація.

Бінарний і тринітарний підходи системного структурування географічної науки. Тринітарна фрактальна функціональна класифікація географічних наук (А. Новіков, 2014).

Концептуальна тринітарна модель географічної науки з урахуванням об'єктної тріади дослідження географічної оболонки (природа, суспільство, ноосфера), тривимірності геопростору (локальний, регіональний, глобальний виміри), тривимірності геочасу (ретроспективний, актуальний, перспективний) та її значення для встановлення наукових географічних дисциплін (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2016).

Системна класифікація географічної науки (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2016).

Підсистема дивергентних наук: базисні науки, теоретико-методологічні науки, методичні науки, допоміжні науки.

Базисні науки: природнича географія (загальна фізична географія, геоморфологія, метеорологія і кліматологія, гідрологія, біогеографія, ґрунтознавство, ландшафтознавство, регіональна фізична географія), суспільна географія (загальна суспільна географія, географія населення, соціальна географія, географія культури, економічна географія, політична географія, суспільно-географічна комплексно- і системологія, регіональна суспільна географія).

Теоретико-методологічні науки: історія географії, теорія і методологія географії, метагеографія.

Методичні науки: геоматика, геостатистика, геокібернетика.

Допоміжні науки: філософські та формальні науки (філософія, логіка, математика), природничі науки (астрономія, хімія, фізика, біологія), суспільні науки (демографія, соціологія, культурологія, економіка, політологія), гуманітарні науки (психологія, педагогіка), технічні науки (геодезія, картографія, комп'ютерні науки).

Підсистема конвергентних наук: конвергенція природничої та суспільної географії, конвергенція природничої географії та суміжних природничих наук, конвергенція суспільної географії та суміжних суспільних наук, конвергенція географії та суміжних наук.

Системна класифікація природничої географії (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2016).

Системна класифікація суспільної географії (О. Шаблій, М. Влах, Л. Котик, 2016).

Необхідність розвитку в системі географії теоретико-методологічних і методичних дисциплін, зокрема метагеографії, як науки, що займається вивченням логічної структури географічних теорій, розробленням географічної аксіоматики і специфічних формалізованих дедуктивних систем, що матеріалізуються у географічних теоріях (У. Мересте, Х. Ямасто).

Тенденції посилення цілісності географічної науки на основі пріоритного розвитку наукових напрямків шляхом конвергенції природничої і суспільної географії.

Роль конструктивної географії (конструктивного методу) у створенні загальної теорії цілеспрямованого природокористування і конструктивно-перетворювальних моделей оптимізації географічного середовища на різних рівнях територіальної спільності. Суспільно-природничі системи як реальні об'єкти конструктивної географії. Конструкт як концептуальний об'єкт дослідження конструктивної географії. *Географічний конструкт* — «модельне (логічне, або інтелектуальне) утворення, яке відображає закономірності просторово-часової організації певного об'єкту і за допомогою якого здійснюється оцінка правильності знань про певні властивості, процеси і явища, що з ним реально відбуваються» (В. Петлін).

Тема 8. СИСТЕМНА МЕТОДОЛОГІЯ І ТЕОРЕТИЗАЦІЯ ГЕОГРАФІЇ

Поняття системи. Системний аналіз і синтез, системний підхід, загальна теорія систем (К. фон Барталанфі), А. Богданов (тектологія), М. Месарович (розробка логіко-концептуального і математичного апарату мислення).

Головні поняття системного аналізу: підсистема, надсистема, елементи, зв'язки (прямі, зворотні), структура (внутрішня, зовнішня), ієрархія, функція, зовнішнє середовище, ціль, стан, рівновага, стійкість, мінливість, інформація, синергія, емерджентність, гармонія, управління, система універсум, пуста система.

Класифікація систем: природні та штучні (за походженням); закриті й відкриті; статичні й динамічні; детерміновані та стохастичні; прості, складні та дуже складні; лінійні й нелінійні системи.

Властивості систем — цілісність і подільність, інтегративність, емерджентність, гетерогенність, структурованість, ієрархічність, адаптивність, стійкість, надійність, еквіфінальність, розвиток, відмежованість системи від навколишнього середовища, взаємодія з навколишнім середовищем, синергія, пріоритет інтересів, мультиплікативність, самоорганізація, складність, простота, ентропія, негентропійність.

Закон нестрогого поділу територіальних систем на субсистеми (нестрого входження систем у суперсистеми). Якщо припустити, що територіальні субсистеми строго входять у системи вишого

ієрархічного рівня, то виявиться, що така ситуація у реальності трапляється надзвичайно рідко, вона не є необхідною, а скоріше випадковою, отже, закономірним є нестроге входження субсистем у систему (О. Шаблій, Б. Заставецкий, М. Мальский «Особенности пространственной организации территориальных систем расселения», 1984).

Головні завдання теорії систем: виявлення та чітке формулювання проблеми за умов невизначеності, оптимізація структури, виявлення цілей функціонування і розвитку системи; вивчення організації системи.

Головні принципи теорії систем: цілісності, ізоморфізму, кінцевої мети, ієрархії та їхнє (систем) рангування, функціонування, розвитку.

Сутність географічних зв'язків і відношень.

Системні об'єктні категорії географічної науки. Планета Земля як реальна, матеріальна, природна, відкрита, велика, самоорганізована, складна, самокерована, активна, динамічна система.

Планета Земля як реальна, матеріальна, природна, відкрита, велика, самоорганізована, складна, самокерована, активна, динамічна система

Тема 9. ЕВОЛЮЦІЯ ГЕОГРАФІЇ ЯК ЗМІНА НАУКОВИХ ПАРАДИГМ

Наукові підходи до періодизації історії географічної науки (формаційний, цивілізаційний).

Зовнішні (екстерналістські) чинники розвитку географічної науки: тип і рівень суспільного виробництва, зокрема, територіальний поділ та інтеграція праці, суспільні відносини; особливості суспільного замовлення на географічні знання на різних історичних етапах, специфіка історичного розвитку держав, регіонів.

Внутрішні (інтерналістські) чинники розвитку географічної науки: тип світогляду (міфоепічний, науковий; сакральний, секулярний; фізіоцентричний, антропоцентричний); домінуючі загальнонаукові підходи (генетичний, системно-структурний, функціональний, синергетичний); наукові географічні парадигми (описово-географічна, порівняльно-географічна, галузево-статистична, районна, екологічна, діяльнісна, інформаційна, ноосферна); методи дослідження (філософські, загальнонаукові, конкретнонаукові).

Поняття «осьового» часу в історії, «осьові» народи (К. Ясперс). Передумови розвитку античної натурфілософії. Філософські природничо-наукові школи (мілетська, піфагорійська, александрійська).

Напрямки протогеографічних узагальнень.

Донауковий етап. Міфологемний напрямок (приблизно до V ст. до Р.Х.) (Гомер, Гесіод). Парадигми: теогонізм, політеїзм, тотемізм, кордоцентризм, антеїзм.

Науковий етап. *Ультроструктурні* напрямки: космологічний (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен, Анаксагор, Парменід, Левкіп, Клавдій Птолемей); світознавчий, у т. ч. територіальна диференціація світу (Гекатей Мілетський, Геродот, Ератосфен, Страбон, Помпоній Мела); країнознавчий, у т. ч. українознавчий (хорологічний); районний (Ератосфен, Страбон); етногенетичний, етнографічний, етногеографічний, історико-географічний; математико-географічний, картографічний; загальноземлезнавчий (фізико-географічний), медико-географічний; політико-географічний; екологічний; конструктивно-географічний (прикладний). *Інфраструктурні* напрямки: термінологічний, топонімічний.

Проблема співвідношення фізіоцентризму та антропоцентризму в античній натурфілософії.

Зародження концепції географічного детермінізму; її сучасне переосмислення (географічний посибілізм, географічний пробабілізм, інвайронменталізм).

Тема 10. ГОЛОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДНИЧОЇ ГЕОГРАФІЇ

Природнича географія — інтегрований науковий напрямок, який вивчає закономірності розвитку географічної оболонки та її складових у спонтанному й антропогенно модифікованому станах (В. Петлін).

Співвідношення понять землезнавство, землезнання, **геологія**, **геонімія**, **землелогія**, фізична географія, природнича географія, ландшафтознавство, природнича геонаука (Nature GeoScience), **геосферологія**, **геокоσμологія** та інСистема наукового природничо-географічного знання та її роль у загальногеографічному та загальнонауковому пізнанні.

Ієрархічні рівні системи наукового природничо-географічного знання (головні вчення, теорії, концепції, гіпотези, категорії).

Мета природничої географії — вивчення походження, будови, функціонування, динаміки та розвитку просторово-часових властивостей природних, природно-суспільних геосистем (В. Петлін).

Структура природничої географії: теоретичні та прикладні фізико-географічні наукові галузі, що вивчають як структурні складові географічної оболонки (цілісні географічні системи), так і окремі її природні компоненти у спонтанному й антропогенно навантаженому стані.

Наукові парадигми природничої географії:

- описово-природнича;
- ландшафтна;
- функціональна, яка ґрунтується на експериментальних розділах природничої географії (експериментальне ландшафтознавство (В. Петлін, 2009), експериментальна геоморфологія (І. Ковальчук, 1997)) та ін.;

- перцепційного ландшафтознавства (М. Гродзинський (2005), В. Пащенко (2011), Ю. Тютюнник (2011));

- конструктивно-географічна.

Тенденції розвитку природничої географії (В. Петлін):

- розвиток «раціональної географії» на основі законів логіки;
- обґрунтування і застосування природних залежностей на основі ізоморфізму, що має не тільки загальногеографічний, а й загальноприродний характер;
- дослідження структурної організації систем;
- дослідження набору параметрів порядку систем; встановлення критеріїв складності; єдності зворотності й незворотності у територіальних системах; симетрії інформаційної організації територіальних систем;
- дослідження проблеми часу (поняття географічного часу);
- дослідження еволюції територіальних систем.

Генеральний напрямок розвитку природничої географії — дослідження механізмів, які забезпечують гармонійне існування географічних систем на всіх щаблях їхнього ієрархічного підпорядкування — від найменшої ландшафтної фації до географічної оболонки загалом.

Тема 11. ГОЛОВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ

Історико-суспільно-географічний дискурс. Проблема номінації науки: *статистика, економічна географія, антропогеографія, економічна і соціальна географія, соціально-економічна географія, суспільна географія, географія суспільства, нова економічна географія* (П. Кругман), *нова суспільна географія — географія інформаційного суспільства* (О. Шаблій), *гуманітарна географія, гуманістична географія*.

Зародження і становлення української суспільної географії (Г. Величко, К. Воблій, В. Садовський).

Система наукового суспільно-географічного знання та її роль у загальногеографічному та загальнонауковому пізнанні.

Ієрархічна структура системи наукового суспільно-географічного знання (головні вчення, теорії, концепції, гіпотези, категорії) (табл. 1).

Традиційні суспільно-географічні наукові напрямки: економіко-географічний (галузево-статистична і районна школа), географо-природно-ресурсний, демогеографічний, соціально-географічний, територіального комплексування, політико-географічний, світознавчий, регіоналістика, краєзнавство.

Наукові українські суспільно-географічні школи: Київська, Львівська, Одеська, Сімферопольська, Харківська, Чернівецька.

Парадигмальна революція у суспільній географії наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.

Сучасні межові напрямки суспільно-географічної науки на основі розширення предметної сфери і методів дослідження: (історична географія, геодемографія, геоетнографія, геолінгвістика, геокультурологія, геополітика, військова географія, геостратегія, георозвідка, геомілітаристика, геоукраїністика, геоглобалістика, геофутурологія, геоеконіміка, геологістика, геомаркетинг, геоменеджмент, геотуризмологія, геосоціологія, геопсихологія, геософія, геопоетика, геоімагологія та ін.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у т. ч.					Усього	у т. ч.				
		л*	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Наукознавчі засади навчальної дисципліни «Теорія і методологія географії (наукові аспекти)»												
Тема 1 Зміст і завдання навчальної дисципліни «Теорія і методологія географії (наукові аспекти)»	7	2	1			4	5	1				4
Тема 2. Головні теоретико-методологічні засади сучасного наукознавства	7	2	1			4	7	1	1			5
Тема 3. Суб'єкт наукового пізнання	7	2	1			4	6	1	1			4
Тема 4. Методи наукового пізнання	7	2	1			4	5	1				4
Тема 5. Система наукового знання	14	4	2			8	14	4	1			9
Разом – змістовий модуль 1	42	12	6			24	37	8	3			26
Змістовий модуль 2. Методологія географічної науки. Теоретико-методологічні проблеми географічної науки												
Тема 6. Об'єкт і предмет географічної науки	14	4	2			8	12	2	1			9
Тема 7. Структура системи географічної науки	14	4	2			8	12	2	1			9
Тема 8. Системна методологія і теоретизація географії	14	4	2			8	12	2	1			9
Тема 9. Еволюція географії як зміна наукових парадигм	14	4	2			8	12	2	1			9
Тема 10. Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії	7	2	1			4	6	1	1			5
Тема 11. Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії	7	2	1			4	6	1				4
Разом – змістовий модуль 2	70	20	10			40	60	10	5	—	—	45
Індивідуальне навчально-дослідне завдання												
Разом – індивідуальне навчально-дослідне завдання	23	—	—	—	23	—	23	—	—	—	23	—
Усього годин	135	32	16	—	23	64	120	18	8	—	23	71

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Сутність і структура системи наукового знання	2	—
2	Методологія наукового пізнання	2	—
3	Об'єкт і предмет географічної науки	2	
4	Структура системи географічної науки	2	
5	Системна методологія і теоретизація географії	2	
6	Еволюція географії як зміна наукових парадигм	2	
7	Головні теоретико-методологічні проблеми природничої географії	2	
8	Головні теоретико-методологічні проблеми суспільної географії	2	
	Всього	16	

* Примітка: л — лекції, п — практичні, лаб — лабораторні, інд — індивідуальне навчально-дослідне завдання, ср — самостійна робота.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1		—	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	—	—

8. Самостійна робота

1. Обґрунтуйте актуальність твердження французького математика А. Пуанкаре (J. Poincaré, 1854—1912): *«Науку будують з фактів, як будинок будують з цеглин; однак накопичення фактів не є наукою, так само, як багато цеглин не є будинком».*

2. Проаналізуйте Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015).. Яким чином у Законі реалізована теза: *«Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання»?*

3. Прочитайте підрозділ «Метод» праці Ю. Тютюнника «Філософія географії». Чому автор дотримується думки: *«географ повинен подорожувати»?*

4. Ознайомтеся із головними методологічними проблемами географічної науки за матеріалами XII з'їзду Українського географічного товариства (м. Вінниця, 17—21 травня 2016 р.).

5. Наведіть приклади використання геометоду в інших науках (соціологія, психологія, економіка, лінгвістика, медицина тощо). Які переваги використання цього методу?

6. Розкрийте взаємозв'язок між структурою географічної науки за С. Рудницьким (математична географія, фізична географія, біологічна географія, антропогеографія) і головними напрямками розвитку європейської географічної науки початку ХХ ст.

7. Подумайте про роль періодичних видань у поширенні географічної інформації. Чому географічні знання необхідно популяризувати?

8. Проаналізуйте один із давньогрецьких міфів у контексті географічної інформації. Подумайте, яка подібність/відмінність подання географічної інформації притаманна давньогрецьким, римським, давньослов'янським міфам? Чим це зумовлено?

9. Проаналізуйте тематику Міжнародних географічних конгресів (International Geographical Congress, 1871—2016). Чому темою XXXIII Міжнародного географічного конгресу було обрано «Формування гармонійного світу» («Shaping Our Harmonious Worlds», 21—25 серпня 2016 р., Пекін).

10. Ознайомтеся з підходами до вивчення географічних систем в англійській літературі. На яких аспектах дослідження географічних систем наголошують автори? Чому теорія систем активно використовується у природничих географічних дослідженнях?

11. Ознайомтеся з переліком наукових напрямків і дисциплін Відділення географії Королівського коледжу Лондона (Department of Geography King's College London). Які нові природничо-географічні напрямки там розвиваються? Які з них доцільно апробувати в Україні.

12. Подумайте, що може стати брандом постмодерної української суспільної географії? Яка рекламна кампанія стимулюватиме громадський інтерес до суспільно-географічних досліджень? Ребрендинг яких суспільно-географічних тематик / методик / наукових напрямків / наукових шкіл доцільний і чому?

13. Укладіть графічну схему нових напрямків суспільно-географічних досліджень в Україні.

14. Перегляньте веб-сайт одного з університетів США чи Канади, де вивчають суспільну географію. Які нові напрямки суспільно-географічних досліджень там розвиваються? Яка тематика наукових суспільно-географічних публікацій працівників університету?

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Тематика індивідуального навчально-дослідного завдання

1. Азональність.
2. Антропогенний ландшафт.
3. Вернакулярна ідентичність.
4. Геоглобалістика.

5. Географічна експертиза.
6. Географічна закономірність.
7. Географічна зональність.
8. Географічна компонента.
9. Географічна культура.
10. Географічна оболонка.
11. Географічна оцінка.
12. Географічна периферія.
13. Географічна поясність.
14. Географічна форма руху матерії.
15. Географічне мислення.
16. Географічне положення.
17. Географічне прогнозування.
18. Географічне середовище.
19. Географічний закон.
20. Географічний моніторинг.
21. Географічний образ.
22. Географічний простір.
23. Географічний центр і периферія.
24. Географічні межі.
25. Географія теоретична.
26. Геоеконіміка.
27. Геометод.
28. Геомісце.
29. Геополітика.
30. Геосистема.
31. Геосистемні зв'язки.
32. Геосоціологія.
33. Геостратегія.
34. Геотехнічна система.
35. Диференціація географії.
36. Діалектика пізнання.
37. Етногенез і націогенез.
38. Ємність території.
39. Інтеграція географії.
40. Культурний ландшафт.
41. Ландшафт.
42. Ландшафтознавство.
43. Метагеографія.
44. Наукова модель.
45. Наукова проблема.
46. Нелінійна географія.
47. Природничо-географічне районування.
48. Природно-ресурсний потенціал.
49. Природно-територіальний комплекс.
50. Природокористування.
51. Проблемне країнознавство.
52. Просторовий розвиток.
53. Просторово-часовий континуум.
54. Районологія.
55. Регіон.
56. Регіоналістика.
57. Регіональна політика.
58. Ресурсні цикли.
59. Ритмічність географічної оболонки.
60. Світове господарство.
61. Секторність географічної оболонки.
62. Сталій розвиток.
63. Стійкість і мінливість геосистеми.

64. Суспільно-географічне районування.
65. Територіальна ідентичність.
66. Територіальне поєднання природних ресурсів.
67. Територія.
68. Цивілізація.
69. Циклічність географічної оболонки.
70. Цілісність географічної оболонки.

Структура індивідуального навчально-дослідного завдання

Тематика індивідуального навчально-дослідного завдання може бути пов'язана з тематикою магістерських досліджень студентів і полягає у здійсненні термінологічного аналізу одного із його головних понять. Термінологічний аналіз здійснюється за планом:

1. Етимологія та еволюція терміна.
2. Обсяг та зміст терміна.
3. Поняттєво-термінологічна система:
 - 3.1. Графічне представлення системи родових і видових понять;
 - 3.2. Означення родових і видових понять.

Список використаних джерел.

Методичні вказівки до виконання, оформлення та захисту

1. Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) виконують упродовж навчального семестру.
2. ІНДЗ здають на перевірку лектору до 01 грудня поточного навчального року.
3. ІНДЗ виконують на аркушах формату А4 у друкованому варіанті.
4. ІНДЗ обов'язково має бути виконане згідно з планом дослідження, містити графічно виконану поняттєво-термінологічну схему базового поняття дослідження, список використаних джерел.

5. Приклад бібліографічного оформлення залучених матеріалів:

а) навчального посібника, підручника, монографії:

Влах М. Р. Історія географії : навч. посібник / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. —

336 с.

Гукалова І. В. Якість життя населення України : суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова. — К. : Друкарня МВС України, 2009. — 346 с.

Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.

Соціально-економічна географія світу : навч. посібник / [за ред. С. П. Кузика]. — Львів : Світ, 2002. — 672 с.

Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії : підручник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. — 444 с.

б) статті з періодичного видання:

Влах М. Географічні метафори : сутність і роль у науковому пізнанні / М. Влах // Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії : матеріали Всеукр. наук. конф. з участю закорд. учених, присвяченої 70-річчю к-ри екон. і соц. геогр ЛНУ ім. І. Франка (м. Львів, 19—20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. : проф. О. І. Шаблій]. — Львів : ЛНУ, 2015. — С. 90—98.

Книш М. М. Глобалізація : сутність поняття / М. М. Книш // Наук. записки Терноп. пед. ун-ту. Сер. геогр. — 2007. — № 1. — С. 72—78.

в) Інтернет джерела:

Кралуок П. Антична філософія на українських землях / П. Кралуок [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua/materials-for-courses/4-kurs/istoria-ukr-fil/80-2011-01-15-17-36-27/236--q-q-3-.html>.

Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.

Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.

6. Система оцінювання ІНДЗ.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Критерій оцінювання	Кількість балів
Розкриття етимології терміна	2
Розкриття еволюції терміна	2
Графічне представлення поняттєво-термінологічної системи	4

Означення понять	4
Науковість (з акцентом на географічну складову), стилістична грамотність, логічність, лаконічність подання інформації	1
Акуратність виконання схем, таблиць, текстового оформлення	1
Всього	14

10. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни використовуються такі методи навчання:

1. Лекція.
2. Робота в малих групах, парах.
3. Репродуктивний метод.
4. Частково-пошуковий (евристичний).
5. Пояснювально-ілюстративний.
6. Самоперевірки і самоаналізу.
7. Використання наочності, відеоматеріалів.
8. Індивідуальної роботи.

11. Методи контролю

1. Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійної роботи (максимальна оцінка — 2 бали).

2. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання студентів за узгодженою темою (максимальна оцінка — 14 балів).

3. Письмове опитування студентів за змістовими модулями (перший і другий змістовий модулі максимальна оцінка — 10 балів).

Підсумкове письмове опитування з дисципліни на іспиті максимально оцінюється у 50 балів

12. Розподіл балів, що присвоюються студентам

Форма навчання	Поточне тестування та самостійна робота				ІНДЗ	Іспит	Сума
	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2				
	T1—T4	письмове опитування	T5—T8	письмове опитування			
Денна	4x2	10	4x2	10	14	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальна шкала	Національна шкала	ECTS
91–100	відмінно	A
81–90	дуже добре	B
71–80	добре	C
61–70	задовільно	D
51–60	достатньо	E

13. Методичне забезпечення

1. *Влах М. Р.* Теорія і методологія географічної науки : навч. посібн. для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. — 120 с.

2. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.

14. Рекомендована література

Базова

1. *Багров М. В.* Землезнавство / М. В. Багров, В. О. Боков, І. Г. Черваньов [за ред. П. Г. Шищенка]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
2. *Влах М. Р.* Історія географії : навч. посібник / М. Р. Влах. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 336 с.
3. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту : місце і простір : монографія у 2-х т. / М. Д. Гродзинський. — К. : Вид.-поліграф. центр «Київський ун-т», 2005.
4. *Кисельов Ю. О.* Основи геософії : проблеми теорії та методології : монографія / Ю. О. Кисельов. — Луганськ : ДЗ ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2011. — 208 с.
5. *Кіптенко В. К.* Географія в інформаційному суспільстві / В. К. Кіптенко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 276 с.
6. *Ковалчук І. П.* Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз / І. П. Ковалчук. — Львів : Ін-т українознавства, 1997. — 440 с.
7. *Максаковский В. П.* Географическая культура / В. П. Максаковский. — М. : ВЛАДОС, 1998. — 416 с.
8. *Мороз С. А.* Методологія географічної науки : навч. посібник / С. А. Мороз, В. І. Онопрієнко, С. Ю. Бортник. — К. : Заповіт, 1997. — 333 с.
9. *Немець К. А.* Теорія і методологія географічної науки : методи просторового аналізу : навч.-метод. посібник / К. А. Немець, Л. М. Немець. — Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. — 172 с.
10. *Олійник Я.* Географічна наука в Україні : становлення і розвиток / Я. Олійник. — К. : Ніка-Центр, 2007. — 148 с.
11. *Олійник Я. Б.* Загальне землезнавство : підручник / Я. Б. Олійник, Р. П. Федоришак, П. Г. Шищенко. — К. : Знання-Прес, 2008. — 342 с.
12. *Пащенко В. М.* Методологія та методи наукових досліджень : підручник / В. М. Пащенко. — Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. — 256 с.
13. *Петлін В. М.* Синергетичні залежності в організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 396 с.
14. *Петлін В. М.* Системна природнича географія : монографія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2011. — 249 с.
15. *Пістун М. Д.* Розвиток суспільної географії в Україні у ХХ — на початку ХХІ сторіччя : монографія / М. Д. Пістун. — К., 2009. — 112 с.
16. *Поросенков Ю. В.* Теория и методология географии / Ю. В. Поросенков. — Ч.1. : Система географических наук. — Воронеж, 2005. — 43 с.
17. *Сонько С. П.* Просторовий розвиток соціо-природних систем : шлях до нової парадигми / С. П. Сонько. — К. : Ніка-Центр, 2003. — 287 с.
18. *Сочава В. Б.* Введение в учение о геосистемах / В. Б. Сочава. — Новосибирск : Наука, 1978. — 294 с.
19. *Топчієв О. Г.* Основи суспільної географії : навч. посібник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2009. — 544 с.
20. *Тютюнник Ю. Г.* Філософія географії / Ю. Г. Тютюнник. — К. : Ун-т «Україна», 2011. — 204 с.
21. *Хаггет П.* География : синтез современных знаний / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1979. — 684 с.
22. *Хаггет П.* Пространственный анализ в экономической географии / П. Хаггет [пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1968. — 392 с.
23. *Харвей Д.* Научное объяснение в географии : общая методология науки и методология географии / Д. Харвей [сокр., пер. с англ.]. — М. : Прогресс, 1974. — 502 с.
24. *Шаблій О.* Суспільна географія : у 2-х кн. / О. Шаблій. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — Кн. 1. — 814 с.; Кн. 2. — 706 с.
25. *Шаблій О. І.* Основи загальної суспільної географії : навч. посібник / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
26. *Шаблій О. І.* Суспільна географія : теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 744 с.
27. *Штойко П. І.* Концепції природознавства : навч. посібник / П. І. Штойко. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 456 с.
28. *Bonnett A.* What is geography? / A. Bonnett. — London : SAGE Publication Ltd, 2008. — 168 p.
29. *Clifford J. N.* Key Concepts in Geography / N. J. Clifford [et al.]. — [second ed.]. — L. : Sage Publications, 2009. — 480 p.
30. *Fellmann J.* Human Geography : Landscapes of human activities / J. Fellmann, A. Getis, J. Getis ; [10th ed.]. — Boston : McGraw Hill, 2009. — 546 p.
31. *Holden J.* An Introduction to Physical Geography and the Environment / J. Holden. [3th edition]. — N.Y. : Pearson, 2012. — 904 p.
32. *Research Methods in Geography : A Critical Introduction* / [edited by B. Gomez, J. P. Jones III]. — Oxford : Blackwell Published, 2010. — 318 p.

Допоміжна

33. *Алаев Э. Б.* Социально-экономическая география : понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 350 с.
34. *Арманд А. Д.* Самоорганизация и саморегулирование географических систем / А. Д. Арманд. — М. : Наука, 1988. — 264 с.
35. *Берлянт А. М.* Теория геоизображений / А. М. Берлянт. — М. : ГЕОС, 2006. — 262 с.
36. *Білецький М. І.* Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — [2-ге вид., доп]. — Львів : Простір-М, 2015. — 468 с.
37. *Блаженев В. А.* Введение в метагеографию : монография / В. А. Блаженев. — Воронеж : Изд-во Воронеж. пед. ун-та, 2005. — 111 с.
38. *Блїй де Г.* Географія : світи, регіони, концепти / Г. де Блїй, П. Муллер, О. Шаблїй ; [пер. з англ. ; передмова та розділ «Україна» О. І. Шаблїя]. — К. : Либідь, 2004. — 740 с.
39. *Влах М. Р.* Географія населення : словник-довідник / М. Р. Влах. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. — 241 с.
40. *Гладкий Ю. Н.* Гуманитарная география : науч. экспликация / Ю. Н. Гладкий. — СПб. : СПб.ГУ, 2010. — 664 с.
41. *Голиков А. П.* Вступ до економічної і соціальної географії : навч. посібник / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Либідь, 1997. — 316 с.
42. *Голубець М. А.* Экосистемология / М. А. Голубець. — Львів : Поллі, 2000. — 256 с.
43. *Голубець М. А.* Середовищезнавство (ієвайронментологія) / М. А. Голубець. — Львів : Манускрипт, 2010. — 176 с.
44. *Голубчик М. М.* Теория и методология географической науки / М. М. Голубчик, С. П. Евдокимов, Г. Н. Максимов [и др.]. — М. : Владос, 2005. — 463 с.
45. *Гродзинський М. Д.* Стійкість геосистем до антропогенного навантаження. — К. : Лікей, 1995. — 233 с.
46. *Гудзевич А. В.* Просторово-часова організація сучасних ландшафтів : теорія і практика / А. В. Гудзевич. — Вінниця : Віндрук, 2012. — 432 с.
47. *Гудзеляк І. І.* Географія населення : навч. посібник / І. І. Гудзеляк. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 232 с.
48. *Гукалова І. В.* Якість життя населення України : суспільно-географічна концептуалізація : монографія / І. В. Гукалова. — К. : Друкарня МВС України, 2009. — 346 с.
49. Гуманітарні і ресурсні проблеми національної безпеки України : монографія / [ред. кол. : Г. В. Балабанов, М. І. Дубина [та ін.]]. — К. : Експрес-Поліграф, 2011. — 400 с.
50. *Джеймс П.* Все возможные миры. История географических идей / П. Джеймс, Дж. Мартин [пер. с англ.]. — М., 1988.
51. *Дністрянський М. С.* Геополітика : навч. посібник / М. С. Дністрянський. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2011. — 436 с.
52. *Жекулин В. С.* Введение в географию / В. С. Жекулин. — Л. : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1989. — 282 с.
53. *Жупанський Я. І.* Історія географії в Україні : посібник / Я. І. Жупанський. — Львів : Світ, 1997. — 262 с.
54. *Замятин Д. Н.* Метагеография. Пространство образов и образы пространства / Д. Н. Замятин. — М. : Аграф, 2004. — 512 с.
55. Землезнавство : підручник для студ. вузів / [за ред. П. Г. Шищенко]. — К. : Либідь, 2000. — 464 с.
56. *Исаченко А. Г.* Теория и методология географической науки / А. Г. Исаченко. — М. : Академия, 2004. — 400 с.
57. *Кайку М.* Фізика майбутнього / М. Кайку. — [пер. з англ. А. Кам'янець]. — Львів : Літопис, 2013. — 432 с.
58. *Калесник С. В.* Общие географические закономерности Земли / С. В. Калесник. — М. : Мысль, 1970. — 283 с.
59. *Книш М.* Глобальні проблеми людства : навч. посібник / М. Книш, Л. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 330 с.
60. *Книш М. М.* Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія) : навч. посібник / М. М. Книш, О. І. Мамчур. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 368 с.
61. *Ковалев А. П.* Ландшафт как сам по себе и для человека : монография / А. П. Ковалев. — Х. : Бурун Книга, 2009. — 928 с.
62. *Ковальов А. П.* Географічний ландшафт : науковий, естетичний і феноменологічний аспекти / А. П. Ковальов. — Х. : Екограф, 2005. — 388 с.

63. Ковальчук І. Прикладна гідроекологія : навч. посібник / І. Ковальчук, Я. Каганов, Р. Сливка. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. — 228 с.
64. Кузик С. П. Географія туризму : навч. посібник / С. П. Кузик. — К. : Знання, 2011. — 271 с.
65. Кукурудза С. І. Атрибути й парадигми сучасної біогеографії / С. І. Кукурудза // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр. — Вип. 35. — 2008. — С. 202—211.
66. Кукурудза С. І. Біогеографія : підручник / С. І. Кукурудза. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. — 504 с.
67. Кун Т. Структура наукових революцій / Т. Кун. — [пер. з англ.]. — К. : Port-Royal, 2001. — 228 с.
68. Лозинський Р. М. Мовна ситуація в Україні (суспільно-географічний погляд) : монографія / Р. М. Лозинський. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 502 с.
69. Любіцева О. О. Географія релігій : навч. посібник / О. О. Любіцева, С. В. Павлов, К. В. Мезенцев. — К. : АртЕк, 1998. — 504 с.
70. Лямин В. С. География и общество : философские и социологические проблемы географии / В. С. Лямин. — М. : Мысль, 1978. — 309 с.
71. Лямин В. С. Философские вопросы географии : монография / В. С. Лямин. — М. : Изд-во МГУ, 1989. — 96 с.
72. Марцин В. С. Наукознавство : підручник для студ. ВНЗ / В. С. Марцин. — К. : УБС НБУ, 2007. — 579 с.
73. Мезенцева Н. І. Гендер і географія в Україні : монографія / Н. І. Мезенцева, О. О. Кривець. — К. : Ніка-Центр, 2013. — 194 с.
74. Мельник А. Розвиток ландшафтознавчих ідей і ландшафтознавства в Україні / А. Мельник // Вісник Львів. ун-ту. Серія геогр. — Вип. 31. — 2004. — С. 19—23.
75. Мельник В. П. Філософія. Наука. Техніка : методолого-світоглядний аналіз : монографія / В. П. Мельник. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 592 с.
76. Мересте У. И. Современная география : вопросы теории / У. И. Мересте, С. Я. Ныммик. — М., 1984. — 296 с.
77. Міхелі С. В. Основи ландшафтознавства / С. В. Міхелі. — К. ; Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. — 184 с.
78. Мукитанов Н. К. Методологические проблемы теоретизации географии / Н. К. Мукитанов. — Алма-Ата : Наука, 1979. — 187 с.
79. Мукитанов Н. К. От Страбона до наших дней : эволюция географических представлений и идей / Н. К. Мукитанов. — М. : Мысль, 1985. — 237 с.
80. Наука і цінність людського буття : колективна монографія / [за заг. ред. проф. В. П. Мельника]. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 452 с.
81. Новітня українська суспільна географія : хрестоматія / [упоряд. та автор бібліогр. статей проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — 1008 с.
82. Олійник Я. Б. Вступ до соціальної географії : навч. посібник / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К. : Знання, 2000. — 204 с.
83. Петлін В. М. Екологічні механізми організації природних територіальних систем / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 304 с.
84. Петлін В. М. Конструктивна географія / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — 544 с.
85. Петлін В. М. Методологія та методика експериментальних ландшафтознавчих досліджень / В. М. Петлін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. — 400 с.
86. Позняк С. П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів : підручн. у двох част. / С. П. Позняк. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. — Ч. 1. — 270 с.; Ч. 2. — 286 с.
87. Ровенчак І. І. Географія культури : проблеми теорії, методології та методики дослідження : монографія / І. І. Ровенчак. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 240 с.
88. Рудницький С. Нинішня географія / С. Рудницький // Академік Степан Рудницький / [за ред. проф. О. Шаблій]. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — С. 59—106.
89. Саушкин Ю. Г. Географическая наука в прошлом, настоящем, будущем / Ю. Г. Саушкин. — М. : Просвещение, 1980. — 269 с.
90. Сосса Р. І. Історія картографування території України : підручник / Р. І. Сосса. — К. : Либідь, 2007. — 336 с.
91. Топчиев А. Г. Геоэкология : географические основы природопользования / А. Г. Топчиев. — Одесса : Астропринт, 1996. — 392 с.
92. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії : навч. посібник / О. Г. Топчієв. — Одеса : Астропринт, 2001. — 560 с.
93. Трофимов А. М. Общая география (вопросы теории и методологии) / А. М. Трофимов,

- М. Д. Шарыгин. — Пермь : ПГУ, 2007. — 462 с.
94. Українська географія : сучасні виклики : зб наук. праць у 3-х т. — К. : Прінт-Сервіс, 2016. — Т. 1. — 235 с.
 95. *Шевчук Л. Т.* Соціальна географія : навч. посібник / Л. Т. Шевчук. — К. : Знання, 2007.
 96. *Шищенко П. Г.* Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании / П. Г. Шищенко. — К. : Фитосоциоцентр, 1999. — 283 с.
 97. *Capel H.* Filosofía y Ciencia en la Geografía contemporánea / H. Capel. — Barcelona : Ed. Barcanova, 1981. — 509 p.
 98. *Castree N.* A Dictionary of Human Geography / N. Castree, R. Kitchin, A. Rogers. — Oxford : Oxford University Press, 2013. — 592 p.
 99. *Cloke P.* Introducing Human Geography / P. Cloke, P. Crang. — [3th edition]. — N.Y. : Routledge, 2013. — 1088 p.
 100. *Cutter S.* Presidential Musings from the Meridian: Reflections of the Nature of Geography / S. Cutter, J. Monk, M. Nellis. — West Virginia : West Virginia University Press, 2005. — 276 p.
 101. *Devivo M. S.* Leadership in American Academic Geography: The Twentieth Century / M. S. Devivo. — N.Y. : Lexington Books, 2014. — 226 p.
 102. *Dodge M.* Geographic Visualization : Concepts, Tools and Applications / M. Dodge, M. McDerby, M. Turner. — West Sussex : John Wiley & Sons Ltd, 2008. — 352 p.
 103. *Doherty G.* The Usborne Geography Encyclopedia with Complete World Atlas / G. Doherty, A. Claybourne. — London : Usborne Books, 2010. — 400 p.

15. Інформаційні ресурси

1. *Аристотель.* Метеорологика. — Кн. 1. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.argo-school.ru/biblioteka/aristotel/aristotel_meteorologika_kniga_i/aristotel_meteorologika_kniga_i.
2. Географічний словник [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geograf.com.ua/glossary>.
3. Електронний архів праць В. Вернадського. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_eav/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=NAV&P21DBN=EAV&Z21ID.
4. Інститут нелінійної географії [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sacredgeography.info>.
5. Київський відділ Українського географічного товариства [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.geokyiv.org>.
6. Ковалёв А. П. География : холоническая структура геосреды [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.geography.pp.ua/2012/12/blog-post.html>.
7. *Крالیук П.* Антична філософія на українських землях / П. Крالیук [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://kulturolog.org.ua/materials-for-courses/4-kurs/istoria-ukr-fil/80-2011-01-15-17-36-27/236-q-q-3-.html>.
8. Національна академія наук України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nas.gov.ua/UA/Pages/default.aspx>.
9. *Немець Л.* Еволюція суспільної географії в системі парадигм / Л. Немець, Ю. Кандиба [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jm/Soc_Gum/Chseg/2008_4/Nemets,Kandyba.pdf.
10. Aspects of State of Geography in European higher education. TUNING Geography : a Report of Findings and Outcomes [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.unideusto.org/tuningeu/subject-areas/geography.html>.
11. Department of Geography King's College London [Electronic resource]. — Mode of access : <https://www.kcl.ac.uk/prospectus/images/assets/Geography%20UG%20module%20details.pdf>.
12. GEOG 101 : Physical Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://hydro.nevada.edu/courses/geog101/notes/Chpt01.pdf>.
13. Geography Wiki [Electronic resource]. — Mode of access : <http://geographyexpert.wikia.com>.
14. International Festival of Geography [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.fig.saint-die-des-vosges.fr>.
15. International Geographical Union [Electronic resource]. — Mode of access : <http://igu-online.org>.
16. Journal of Geographical Systems [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.scirp.org/journal/jgis>.
17. National Geographic Society [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.nationalgeographic.com>.
18. *Pidwirny M.* Fundamentals of Physical Geography / M. Pidwirny [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.physicalgeography.net/fundamentals/contents.html>.